

แนวทางการพัฒนาประเทศที่มีคุณภาพ

*สรเสรีญ วงศ์ชะอุ่ม

บทนำ

จุดมุ่งหมายสูงสุดของการพัฒนาประเทศคือ การทำให้คนในชาติส่วนใหญ่ “อยู่ดีมีสุข” มีความพอเพียง มีความสมดุลในการดำเนินชีวิต ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สภาพแวดล้อม การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และการพัฒนาเทคโนโลยี อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน การพัฒนาที่ผ่านมามีความพยายามที่จะพัฒนาประเทศให้มีความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจอยู่ในแนวทางที่ขัดแย้งกับประเทศในเอเชียตะวันออกควบคู่กับการแก้ไขปัญหาความยากจนของคนในประเทศ ผลของการพัฒนานับจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ในปี 2504 เป็นต้นมา มีความก้าวหน้าหลายเรื่อง และยังมีอีกหลายเรื่องยังเป็นปัญหาที่ต้องแก้ไขกันอย่างจริงจังต่อไป โดยเฉพาะหลังวิกฤติเศรษฐกิจในปี 2540 ประเทศไทยต้องหันกลับมาทบทวนแนวทางพัฒนาประเทศที่เคยมุ่งเรื่องความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว มาให้ความสำคัญกับเรื่องเสถียรภาพและความยั่งยืนมากขึ้น ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 ได้นำ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำรัสชี้แนะ

แนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาตลอดนานกว่า 25 ปี มาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาประเทศ แผนพัฒนาฉบับนี้จะให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่ให้เกิดความสมดุลสู่ความยั่งยืน

การพัฒนาที่ผ่านมา

ประเทศไทยมีแผนพัฒนาประเทศเป็นแนวทางในการดำเนินงานต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาครัฐ การพัฒนาที่ผ่านมาพอจะกล่าวโดยสังเขปถึงความก้าวหน้าและอุปสรรคที่สำคัญ ๆ ได้ ดังนี้

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1-2 (2504-2514)

เป็นการปูพื้นฐานทางเศรษฐกิจและพัฒนาชนบท โดยมีคำขวัญในยุคนั้นว่า “น้ำไหล ไฟสว่าง ทางดี มีงานทำ” เนื่องจากมีการลงทุนโครงการพื้นฐานที่สำคัญ ๆ หลายโครงการพอจะกล่าวได้คือการสร้างเขื่อนพลังไฟฟ้า เช่น เขื่อนภูมิพล ที่จังหวัดตาก การตัดถนนสายหลัก ๆ ของประเทศ เช่น ถนนมิตรภาพ เพื่อเปิดการพัฒนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การวางแผนต่าง ๆ มาจากส่วนกลางเป็นส่วนใหญ่ และได้รับความช่วยเหลือจากองค์กรระหว่างประเทศ

¹ที่ปรึกษาสถาบันวิจัยสังคมและเศรษฐกิจ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ อดีตเลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและเลขาธิการสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ : M.B.A. (Business Econ) University of Bridgeport, Conn., U.S.A.

ในการลงทุนใหญ่ๆ เช่น ธนาคารโลก ผลของการพัฒนาอัตรากาไรเฉลี่ยเติบโตทางเศรษฐกิจประมาณร้อยละ 8 ต่อปี ซึ่งเป็นไปตามเป้าหมายที่วางๆ ไว้รายได้ต่อหัวเฉลี่ยประมาณ 4,100 บาท และมีการส่งออกสินค้าเกษตรเป็นอันดับ 5 ของโลก แต่ความเจริญต่างๆ ยังกระจุกตัวอยู่ในกรุงเทพมหานคร มีการอพยพเข้ามาทำงานในเมืองมากขึ้น ทำให้ความเหลื่อมล้ำของการพัฒนาระหว่างกรุงเทพมหานครและภูมิภาคมีมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากอัตราการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมและบริการประมาณร้อยละ 12 ต่อปี ขณะที่ภาคเกษตรมีอัตราการขยายตัวเพียงร้อยละ 6 เท่านั้น และในช่วงปลายแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 2 ได้เริ่มมีแนวคิดการพัฒนาอุตสาหกรรม และการพัฒนาภาคและเมืองอย่างเป็นระบบมากขึ้น

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3-4 (2515-2524)

เป็นช่วงที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก มีการจัดตั้งสำนักงานส่งเสริมการลงทุนขึ้นในปี 2520 เพื่อจูงใจการลงทุนจากต่างประเทศอย่างไรก็ตามช่วงนี้เกิดวิกฤติด้านน้ำมันถึง 2 ครั้ง คือในปี 2516 และ 2522 ที่ราคาน้ำมันเพิ่มขึ้นถึง 4 เท่าตัว ทำให้เศรษฐกิจชะลอตัว อัตราเงินเฟ้อเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 25 ในปี 2517 และเศรษฐกิจขยายตัวเพียงร้อยละ 4.8 ในปี 2523 นอกจากนั้นสงครามเวียดนามยุติลงมีการถอนทหารอเมริกันและปิดฐานทัพที่กระจายอยู่ตามภูมิภาคต่างๆ ลง หากมองผลการพัฒนาโดยรวมยังนับว่าอยู่ในระดับที่น่าพอใจ โดยมีอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเฉลี่ยร้อยละ 7 ต่อปี รายได้ต่อหัวในปี 2524 ประมาณ 15,700 บาท สัดส่วนความยากจนลดลงจากร้อยละ 52 ในปี 2503 เหลือร้อยละ 31 ในปี 2523 นอกจากนี้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3 ยังเป็นแผนแรกที่ทำให้ความสำคัญกับการพัฒนาด้านสังคมที่มีการเปลี่ยนชื่อจาก "แผนพัฒนาเศรษฐกิจ" มาเป็น "แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ" เพื่อให้

ครอบคลุมเรื่องความเป็นธรรมในสังคมและกระจายรายได้ รวมทั้งมีแนวคิดการพัฒนาเมืองศูนย์กลางความเจริญในภูมิภาค และในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 ได้เริ่มนโยบายการกระจายกิจกรรมทางเศรษฐกิจสู่ภูมิภาคด้วย

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5-6 (2525-2534)

เป็นช่วงของการปรับโครงสร้างและฟื้นฟูเศรษฐกิจหลังจากวิกฤติด้านน้ำมัน มีการวางแผนและพัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจเฉพาะชั้น โดยเริ่มพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก (ชลบุรี ฉะเชิงเทรา ระยอง) เพื่อเป็นฐานการผลิตและกระจายการพัฒนาอุตสาหกรรมออกจากกรุงเทพมหานครและปริมณฑลสู่บริเวณชายฝั่งทะเล มีการพัฒนาท่าเรือน้ำลึกชั้นที่แหลมฉบัง จังหวัดชลบุรี และมาบตาพุด จังหวัดระยอง มีการลงทุนโครงสร้างพื้นฐานขนาดใหญ่หลายด้าน เช่น ถนน รถไฟ แหล่งน้ำ ไฟฟ้า ก๊าซธรรมชาติ การพัฒนายังดำเนินการต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ด้านการผลิตมีความก้าวหน้าเป็นอย่างมากแต่มีปัญหาด้านสังคม โดยเฉพาะคุณภาพชีวิตและมลภาวะจากอุตสาหกรรมที่ต้องได้รับการดูแลอย่างจริงจัง ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 (2525-2529) มีการใช้นโยบายการคลังที่เข้มงวด เช่น กำหนดเพดานเงินกู้ต่างประเทศเพื่อให้เกิดวินัยการคลัง และดูแลปัญหาหนี้สินของประเทศ มีการตรึงเงินเดือนภาคราชการ และชะลอการลงทุนภาครัฐบางเรื่องที่ยังไม่จำเป็นออกไป มีการลดค่าเงินบาท 2 ครั้ง คือปลายปี 2524 ลดลงร้อยละ 8 และปี 2527 ลดลงร้อยละ 14 และได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการร่วมภาครัฐและเอกชน (กรอ.) ขึ้น เพื่อผนึกกำลังกันพัฒนาประเทศ นอกจากนี้ในช่วงปลายแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 (2530-2534) เศรษฐกิจฟื้นตัวอย่างมาก มีอัตราการเจริญเติบโตถึงร้อยละ 13.3 ในปี 2531 และเริ่มเข้าสู่ยุคเศรษฐกิจฟองสบู่ ในปี 2534 มีรายได้ต่อหัวประมาณ 44,300 บาท

- คุณภาพคน เป็นเรื่องสำคัญที่ต้องพัฒนาคนให้มีคุณภาพทั้งด้านความรู้ ความเข้าใจ มีคุณธรรมจริยธรรม มีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบ โดยต้องมีการปลูกฝังตั้งแต่พื้นฐาน ทำอย่างพอเพียง และสร้างพลังให้เป็นที่ยอมรับในสังคม เพื่อนำไปสู่

สังคมที่มีคุณภาพ การปฏิรูปการศึกษาเป็นเรื่องหลักเรื่องหนึ่งที่ต้องมีการปรับวิธีการเรียนการสอนให้คิดเองเป็นทำเองเป็น มีการพัฒนานวัตกรรม การพัฒนาคุณภาพครูให้มีคุณภาพที่สูง

- **คุณภาพด้านสิ่งแวดล้อม** มีผลโดยตรงกับคุณภาพชีวิต ความน่าอยู่ และการพัฒนาอย่างยั่งยืน ตั้งแต่การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ให้เกิดความสมดุล การแก้ไขมลพิษที่เกิดขึ้นจากอุตสาหกรรม การกำจัดของเสียอย่างถูกวิธี การนำความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ การดำเนินงานควรทำความรู้ให้กระจ่างและปฏิบัติอย่างเข้มงวด และหยุดการดำเนินการที่ก่อให้เกิดผลเสียต่อส่วนรวมให้ได้

- **คุณภาพด้านการผลิต** การยกระดับคุณค่าของสินค้าไทยทั้งด้านเกษตร อุตสาหกรรม และบริการ ต้องให้ความสำคัญกับการทำผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพ ซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ คุณภาพของกระบวนการผลิต การจัดการ คุณภาพของคน การรับและใช้เทคโนโลยี ที่ต้องพึ่งตนเองในระยะยาวได้มากขึ้น

2. เรื่องที่เกี่ยวกับประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และการเพิ่มขีดความสามารถ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพและการบริหารจัดการที่ดี ทั้งในองค์กรระดับชาติและระดับชุมชน ซึ่งจะมีวิธีการและแนวทางที่แตกต่างกันตามลักษณะของสังคมและวัฒนธรรม เกณฑ์การชี้วัดระดับการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศส่วนมากจะเป็นเรื่องพื้นฐานทางเศรษฐกิจของประเทศ ความสามารถในการปรับตัวเป็นสากล ศักยภาพและสถานภาพของรัฐบาล สถานภาพทางเศรษฐกิจ ความพร้อมของโครงสร้างพื้นฐาน ความสามารถในการจัดการ ความสามารถด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และศักยภาพของคน

อย่างไรก็ตามการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันกล่าวได้ทั้งโดยรวมของประเทศ และดูเป็นเรื่องๆ เช่น รายสินค้าและบริการ ที่สำคัญคือต้องนำทุกภาค

ส่วนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้นๆ มาพูดคุยกันให้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง เพื่อให้ผลผลิตออกมาดีแข่งขันได้ ทุกฝ่ายได้รับประโยชน์อย่างเหมาะสม การดำเนินงานต้องได้รับความร่วมมือ ร่วมใจ และจริงจังกันทุกฝ่าย โดยดูประโยชน์โดยรวมเป็นหลัก ปัญหาที่น่าพิจารณาอีกแง่หนึ่งคือ การดำเนินการหลายเรื่องหลายครั้ง ทอนกำลังกัน อาจจะเกิดจากการมองเป็นส่วนๆ ดูประโยชน์ของตนเป็นที่ตั้ง แล้วที่จะให้เกิดประสิทธิภาพก็ไม่มี เสียเวลา และอ่อนแรงกันทุกฝ่าย ต้องให้ตระหนักถึงสังคมไทยเป็นสังคมที่มีความสมานฉันท์

3. เรื่องที่เกี่ยวกับความเป็นธรรม ในสังคมที่สำคัญที่สุดคือปัญหาความยากจนที่ยังปรากฏอยู่ในประเทศ ในปี 2543 คนไทย 1 ใน 7 หรือ 8.9 ล้านคนยังอยู่ในสภาวะยากจน และส่วนใหญ่ประมาณ 5.9 ล้านคนอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เมื่อพิจารณาในด้านความเหลื่อมล้ำของคนในสังคมทางด้านรายได้ โดยเฉพาะคนที่มียาได้สูงร้อยละ 20 ของประเทศ มีสัดส่วนของรายได้ถึงร้อยละ 57.6 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ ในขณะที่คนที่มียาได้ต่ำที่สุดร้อยละ 20 ของประเทศมีสัดส่วนของรายได้เพียงร้อยละ 4.1 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติเท่านั้น ช่องว่างระหว่างคนจนกับคนรวยยังสูงถึง 14.8 เท่า คนมียาได้น้อยส่วนใหญ่ยังเป็นเกษตรกรอยู่ในชนบท จึงสามารถกล่าวได้ว่ายังมีความเหลื่อมล้ำระหว่างชนบทและเมืองอยู่มาก ความเหลื่อมล้ำด้านการศึกษาเป็นอีกเรื่องหนึ่งที่ควรให้ความสำคัญ เพราะการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่จะสร้างความรู้ สร้างโอกาสในการประกอบอาชีพ เอื้อต่อการเพิ่มผลผลิตของแรงงาน การพึ่งพาตนเองมากขึ้น ในปี 2543 ครั้วเรือนในเขตเทศบาลได้รับการศึกษาเฉลี่ย 9.09 ปี แต่ครั้วเรือนที่ยากจนในเขตเทศบาลได้รับการศึกษาเฉลี่ย 6.25 ปี ในขณะที่ครั้วเรือนยากจนในชนบทได้รับการศึกษาเฉลี่ยเพียง 3.98 ปี ความเป็นธรรมในสังคมอีกแง่หนึ่งที่เริ่มเป็นปัญหามากขึ้นก็คือ ความขัดแย้งในสังคมที่มีความคิดเห็นไม่ตรงกัน ทำให้เกิดกระบวนการ

ต่อต้านประท้วงการดำเนินงาน เช่น โครงการลงทุนขนาดใหญ่บางเรื่อง ปัญหาการแย่งทรัพยากรธรรมชาติที่เริ่มมีจำกัดและมีความเห็นต้องอนุรักษ์ไว้ จะเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมากขึ้นต่อไป เรื่องที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องที่ต้องสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องต่อกัน ต้องอาศัยขันติในการจัดการมาก ต้องหาทางสร้างสันติธรรมให้เกิดขึ้นกับคนในชาติให้ได้ เพื่อให้ระบบประชาธิปไตยเดินไปได้อย่างราบรื่น

4. เรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเตรียมความพร้อมเพื่อรับการเปลี่ยนแปลงและการสร้างภูมิคุ้มกันหลายเรื่องอาจจะมองว่าเป็นเรื่องไกลตัว แต่น่าจะมีความสำคัญในระยะยาวเช่นเรื่อง ความร้อนของโลกที่เพิ่มขึ้นมีผลทำให้มีการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติและอาจกระทบต่อวิถีชีวิตที่ดำเนินอยู่ทั้งคนและสัตว์ เรื่องเหล่านี้ควรได้รับความสนใจ ทำความเข้าใจ และเตรียมมาตรการป้องกันและปรับตัวเอาไว้ ต้องอาศัยภูมิปัญญา ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการวิจัยและการพัฒนาให้เหมาะสมกับสภาพของประเทศเรา การเปลี่ยนแปลงอีกแง่หนึ่งก็คือ การเปลี่ยนแปลงที่มนุษย์กำหนดขึ้น เช่น กระแสโลกาภิวัตน์กรณีการค้าต่างๆ ที่เกิดขึ้น การมีรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ การกระจายอำนาจการปกครอง การปฏิรูประบบราชการ ล้วนแต่เป็นการเปลี่ยนแปลงที่คาดหวังจะให้เกิดขึ้นในทางที่ดี แต่ที่สำคัญคือการเตรียมความพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงนั้นๆ เพื่อให้เกิดผลกระทบทางลบน้อยที่สุด และต้องทำอย่างมีขั้นตอนและรอบคอบ จึงต้องให้ความสนใจกับกระบวนการและวิธีการบริหารเปลี่ยนแปลงให้เกิดผลที่ดีขึ้น

5. เรื่องที่เกี่ยวข้องกับความเป็นไทย จุดแข็งของประเทศไทยประการหนึ่งคือ การมีวัฒนธรรม ศิลป ประเพณี และประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน เป็นเอกลักษณ์ประจำชาติที่ต้องช่วยกันรักษาไว้และต้องส่งเสริมช่วยกันสร้างจิตสำนึกของคนในชาติให้เข้าใจเรื่องเหล่านี้ในทางที่ถูกต้อง ให้เกิดความภูมิใจ สังคมไทยเป็นสังคมที่มีโครงสร้างหลากหลาย ยึดหยุ่น

รับวัฒนธรรมจากข้างนอกได้ง่าย จนบางครั้งวัฒนธรรมประเพณีดี ๆ ของไทยเปลี่ยนแปลงไป หากเปลี่ยนไปในทางส่งเสริมคุณธรรม ยกระดับจริยธรรมก็สามารถรับได้ นอกจากนี้แหล่งประวัติศาสตร์สำคัญๆ ของไทย ควรได้รับการดูแลให้มีความโดดเด่นเป็นที่ศึกษาหาความรู้ทั้งคนไทยและนักท่องเที่ยวในเรื่องเหล่านี้ต้องพิจารณาหาวิธีบริหารจัดการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย มาดำเนินการอย่างต่อเนื่องและจริงจัง การทำเรื่องนี้เท่ากับเป็นการรักษามรดกของประเทศให้กับคนรุ่นหลังต่อไป

แนวทางที่จะเดินไปข้างหน้า

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ได้ประกาศใช้เมื่อปี 2545 เสมือนเป็นแนวทางการพัฒนาประเทศควบคู่ไปกับนโยบายของรัฐบาล แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 เป็นแผนพัฒนาฯ ฉบับแรกที่นำแนวพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่พระองค์ท่านได้มีพระราชดำรัสที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงในโอกาสต่างๆ มาเป็น “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” และนำมาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาประเทศ เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่เหมาะสม แนวทางพัฒนาที่เดินสายกลางให้เกิดความสมดุล มีความพอประมาณอย่างมีเหตุผล เพื่อให้เกิดภูมิคุ้มกันที่อาจเกิดจากผลการเปลี่ยนแปลงต่างๆ เป็นการลดความเสี่ยง ทั้งนี้ต้องให้คนปฏิบัติดี มีคุณธรรม จริยธรรม มีความเพียร จึงจะมีความพอเพียง พอดี และสู่ความยั่งยืนได้ แนวทางดังกล่าวมีความเหมาะสมกับสถานการณ์ที่เกิดวิกฤติเศรษฐกิจเสมือนเป็นแนวทางที่จะแก้ไขป้องกันไว้ ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 นั้น เป็นแผนที่มีลักษณะชี้หลักการในการพัฒนาประเทศที่ต้องนำไปจัดทำแผนปฏิบัติการในแต่ละด้าน เพื่อให้เกิดความชัดเจนและมีวิธีปฏิบัติขึ้นอีกแผนพัฒนาฯ นี้จึงมุ่งให้เกิดสังคมที่มีคุณภาพ สังคมที่มีภูมิปัญญาแห่งการเรียนรู้ และสังคมสมานฉันท์ สิ่งที่ต้องดำเนินการเพื่อสร้างความเข้มแข็งของประเทศพอที่จะแบ่งเป็นเรื่องใหญ่ๆ ได้ 3 เรื่อง คือ

♦ **การสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ**ให้อยู่ในระบบเศรษฐกิจเสรีได้ มีการค้าระหว่างประเทศที่เอื้อต่อประโยชน์โดยรวมของประเทศ การสร้างบรรยากาศให้เอื้อต่อการลงทุนและการจ้างงาน ซึ่งการสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันนั้นต้องทำในหลายๆ ด้าน พิจารณาได้ทั้งระดับมหภาคและระดับจุลภาค ทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจ และภาคประชาชนที่ต้องมีบทบาทเกี่ยวข้องในแต่ละเรื่อง ในระดับมหภาคส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับระบบและมาตรการของภาครัฐที่จะมีผลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพคุณภาพ การสนับสนุนบทบาทด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาช่วยในการพัฒนา การให้โอกาสแก่การลงทุนและการค้า การเตรียมความพร้อมเรื่องที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ รวมทั้งการบริหารจัดการการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน ในระดับจุลภาคจะต้องพิจารณาเป็นเรื่องของกิจกรรมสินค้า การลงทุน ที่แต่ละเรื่องมีความแตกต่างกันของปัญหา โอกาส และข้อจำกัดที่ต้องดูในรายละเอียด ในทางลึก ดูเรื่องการเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผล ทั้งด้านการผลิต การตลาด การพัฒนา ผลิตภัณฑ์ ฯลฯ

♦ **การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฐานรากให้เข้มแข็ง** ที่เกี่ยวข้องกับประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ โดยเฉพาะระดับภูมิภาค ชนบท และชุมชน พัฒนาให้เกิด**คนดีระบบดี** การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งควรมีลักษณะเป็นองค์รวม โดยมีองค์ประกอบสำคัญ 4 ด้าน คือ

1) **การพัฒนาภูมิปัญญาของท้องถิ่น** ส่งเสริมให้ชุมชนมีความรู้ที่กว้างขวางและหลากหลาย พัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น สังคมที่มีความรู้ที่ถูกต้องจะเป็นสังคมที่มีภูมิคุ้มกันที่ดี

2) **การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้เข้มแข็ง** ให้สามารถพึ่งตนเอง ส่งเสริมให้มีธุรกิจชุมชน ธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม โดยให้มีการบริหาร

จัดการที่ดี ใช้เทคโนโลยีที่หลากหลายมาช่วยในการพัฒนา พัฒนาผลิตภัณฑ์ของท้องถิ่นที่เน้นคุณภาพ

3) **การมีระบบการบริหารจัดการที่ดี** มีประสิทธิภาพทั้งคนและระบบ ให้มีความโปร่งใสในการดำเนินงาน เน้นหลักคุณธรรม มีการพัฒนาระบบข้อมูล มีการจัดทำแผนชุมชน และมีระบบติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

4) **การสร้างสภาพแวดล้อมให้มีความน่าอยู่** ทั้งด้านกายภาพและคุณภาพชีวิต ให้ชุมชนมีความสงบ สะอาด สะอาด ปลอดภัย มีระเบียบวินัย

♦ **การพัฒนาเรื่องที่เป็นพื้นฐานสู่ความยั่งยืน** ที่สำคัญได้แก่

1) **การดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม** ให้มีการใช้อย่างมีประสิทธิภาพ ให้เกิดความสมดุลในการอนุรักษ์และการนำไปใช้ประโยชน์ ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ ได้แก่ เรื่องป่าไม้ การใช้ประโยชน์ที่ดิน และการพัฒนาแหล่งน้ำต่างๆ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการวางแผน ระบบการจัดการที่ดี เน้นบทบาทของท้องถิ่นและชุมชนให้เกิดความเข้าใจ และมีส่วนร่วมในการพัฒนา นอกจากนั้นเรื่องสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตที่ควรได้รับการดูแลอย่างจริงจังมากขึ้น ได้แก่ เรื่องที่เกี่ยวข้องกับมลพิษที่เกิดจากการพัฒนาอุตสาหกรรม การใช้ยาฆ่าแมลง การใช้สารเคมีที่ไม่เอื้อต่อสุขภาพ จำเป็นต้องให้ความเข้มงวดและให้ความรู้ที่ถูกต้องแก่คนทั่วไป ให้ตระหนักและมีมาตรการป้องกันในเรื่องนี้ชัดเจนมากขึ้น

2) **การพัฒนาคุณภาพคน** ให้มีความรู้ เพราะความรู้จะเป็นภูมิคุ้มกันให้กับบุคคล และยกระดับคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นได้ เรื่องที่เกี่ยวข้องที่สำคัญได้แก่ **การปฏิรูประบบการศึกษา** ที่ควรเน้นด้านคุณภาพทั้งครู อาจารย์ผู้สอน หลักสูตร ที่ทำให้คนเรียนรู้แล้วคิดเอง ทำเองได้ เรียนรู้ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี ให้ความภูมิใจในความเป็นไทย ส่งเสริมให้คนพึ่งพา

ตนเอง มีคุณธรรม จริยธรรม มีวินัย มีความรับผิดชอบ นอกจากนั้นให้มีการใช้ความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มีบทบาทมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับศักยภาพของประเทศมากขึ้น

การดำเนินการทั้งสามเรื่องต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของการมีคุณภาพ ประสิทธิภาพ การจัดการที่ดี มุ่งสู่ความอยู่ดีมีสุขของประชาชนส่วนใหญ่

บทส่งท้าย

- การพัฒนาที่ผ่านมามีความก้าวหน้าในทางวัตถุและทางปริมาณอยู่พอสมควร ส่วนในด้านการเติบโตในเชิงคุณภาพนั้นยังให้ความสำคัญไม่มากเท่าที่ควร ทำให้ไม่สมดุลระหว่างการพัฒนาทางด้านปริมาณและการพัฒนาทางด้านคุณภาพ ปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคมยังมีปรากฏอยู่ชัดเจน ความยากจนเพิ่มมากขึ้น เมื่อเกิดวิกฤติทางเศรษฐกิจ ช่องว่างระหว่างคนรวยและคนจนยังมีอยู่มาก การพัฒนายังขาดความสมดุลระหว่างภาค เมือง และชนบท ทำให้เกิดการกระจุกตัวของความเจริญและการให้โอกาสเข้าถึงบริการภาครัฐ

- ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาประเทศ ควรให้ความสำคัญทั้งด้านการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศในระดับนานาชาติ การสร้างความเข้มแข็งภายในประเทศในระดับฐานราก การพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และคุณภาพคน การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันที่เน้นการส่งออก การบริการท่องเที่ยว และการลงทุน ต้องให้ความสำคัญในด้านคุณภาพและประสิทธิภาพมากขึ้น การพัฒนาเพื่อเพิ่มขีดความสามารถต้องดูลึกในรายละเอียดเป็นรายสินค้า รายกิจกรรม และพื้นที่ที่เฉพาะเจาะจง เช่น การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ส่วนการสร้างความเข้มแข็งระดับฐานราก หรือ ชุมชนต้องสนับสนุนให้เกิดพลังการ

พัฒนาจากภายในชุมชนเอง ปลุกจิตสำนึกให้เกิดความร่วมมือร่วมใจกัน ช่วยเหลือตัวเองให้เข้มแข็งขึ้น ภาครัฐเป็นผู้สนับสนุนให้เกิดบรรยากาศการพัฒนา และสร้างโอกาสในด้านต่างๆ ให้แก่ชุมชน การดำเนินการทั้งสองด้านต้องดูแบบองค์รวม ให้เกิดความสมดุล เน้นด้านคุณภาพ ให้มีกระบวนการของการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนอย่างเป็นขั้นตอน และพัฒนาให้ดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง การดำเนินการทั้งสองเรื่องดูเหมือนว่าจะขนานกัน แต่มีความเชื่อมโยงและสัมพันธ์กันอยู่ในหลายระดับและขั้นตอน การพัฒนาต้องพยายามให้เกิดความสมดุลกันทั้งสองเรื่อง

- ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่พระราชทานเตือนสติแก่ปวงชนชาวไทยให้ดำเนินชีวิตที่พอประมาณอย่างมีเหตุผล อันจะเป็นภูมิคุ้มกันสำหรับตนเอง และลดความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นจากผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นปรัชญานำในการพัฒนาในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 เป็นแนวทางปฏิบัติที่สามารถประยุกต์ใช้ได้กับทุกระดับของการพัฒนา ทั้งระดับบุคคล ครอบครัว ระดับชุมชน และระดับประเทศ ทั้งนี้คนต้องมีความรู้ มีความรอบคอบ มีความเพียร มีคุณธรรม ใช้ปัญญาให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงต่างๆ และพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาที่จะทำให้มีความเจริญก้าวหน้าอย่างพอประมาณ มีเหตุผล ต้องรู้จักพอ และพอใจในสิ่งที่ตนมี ไม่โลภ ทุกคนควรหันกลับมาพิจารณาดูตัวเองว่า วิถีชีวิตที่ดำเนินอยู่ทุกวันนี้พอเพียงอย่างมีเหตุผลหรือไม่ หากไม่จะหาวิธีการให้พอเพียงอย่างมีเหตุผลได้อย่างไร

บรรณานุกรม

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่เก้า พ.ศ. 2545-2549. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2544.

สรุเสริญ วงศ์ชะอุ่ม. เศรษฐกิจพอเพียง : พื้นฐานสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2544.

สรุปสาระสำคัญแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่เก้า พ.ศ. 2545-2549. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2545.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-9 [computer file] : สรุปและรวบรวมแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ฉบับที่ 1-9. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2545.